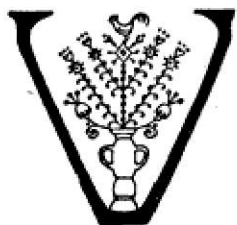

dejati: katorga, vešala, blaznost.» In pet takih teroristov spremlja Andrejev v «Povesti o sedmih obešenih» na poslednji poti. In kōt je strašna njihova življenska pot, tako jim je lahka smrt. Govorim o pravih dveh revolucionarjih — o Vernerju in Musji. Predsmrtna čustva njiju obeh so blaženost in zmagoslavje. In ta čustva so nepričakovana in presenetljiva njima samima. Verner se vprašuje pred smrtjo: «Zakaj mi je tako lahko, tako radostno in svobodno? Da, ravno svobodno. Pomislim o jutrišnji kazni — in glej, kakor da je ni. Pogledam te stene — tudi sten ni več. In tako svobodno mi je, kakor da nisem v ječi, temveč kakor da sem ravnokar zapustil neko ječo, v kateri sem sedel vse življenje. Kaj je to?» In skoro popolnoma isto preživlja Musja: «In to naj je smrt? Moj Bog, kako prekrasno je! Ali pa je to življenje? Ne vem, ne vem. Gledala bom in poslušala.» To visoko čustvo pa izvira odtod, ker sta sedaj izvršila tisto, kar je za revolucionarja bistveno in kar končno tvori glavno vsebino njegovega poklica: «Ne, golobček», govori Musja v ječi, kakor da se pregovarja z Vernerjem in ga prepričuje, «vse to so malenkosti, to ni prav nič važno, ali si ubil N. N. ali ne. Pri tej stvari je važno, Verner, **da smo mi sami pripravljeni umreti**. Razumeš? ...» Nekoč prej je Andrejev v «Gubernatorju» zapisal besede: «...revolucijo pripoznam samo kot propagando idej v zmyslu **krščanskih mučencev**», in te besede so mu tedaj služile proti revoluciji, bile so mu obtožba. Sedaj pa je našel v revolucionarjih ono, kar je iskal v njih, jim priznal njih svetost in jih blagoslovil s svetim imenom krščanskih mučencev. Večjega priznanja revolucija ni doživela nikdar.

(Konec prihodnjič.)

Ivan Albreht:

Korenova zgodba.

splošnem je bil tih, molčeč, vedno plah in nekam zamišljen, kakor da leži nevidno breme na njem. Seznanil sem se bil z njim na vojski. Čepeli smo po pobočju skalovite gore in naša postojanka se je vila kakor hinavska kača še daleč po dolini. Okrog polnoči smo dobili rezerve in z njimi je bil on, poročnik Koren. Ko je prišel, je jel brž poizvedovati o položaju. «Zdaj tako, zdaj tako,» sem povedal z negotovim glasom.

«Kakor povsod,» je zatrdil kratko.

«Proti jutru nas menda napadejo.»

✕

✕

«Prav. Zato smo tu.»

• Potem sva molčala. Noč je bila temna, tiha in zagonetna kakor mir, ki je vladal po bojišču. Tu pa tam je počil osamljen strel, včasi nas je nasprotnik obsvetil z žarometom, sicer pa mir kakor smrt okrog nas.

«Takole bi se obesil,» je dejal. Nisem vedel, kaj bi mu odgovoril, čutil sem pa jasno, da ima prav. Tako prijetna mi je bila njegova beseda, da bi se splazil k njemu in bi ga objel: Prijatelj, kaj nisi moj brat? — V zmedenosti sem brskal po mislih in rad bi mu rekel kaj prijaznega, toplega, besedo, ki bi razodela človeku človeka, trpečega in sorodnega v boli. Namesto vsega tega sem suho vprašal:

«Zakaj?»

Tisti hip nas je obsvetil žaromet. Kakor v bledem snu sem zagledal tedaj, kako je Korenov obraz spačen in grd, kup pepelnato voščene mase, prežeče na plen.

Na moje vprašanje ni odgovoril. Šele zjutraj, ko je že segal dan v dolino, se je oglasil:

«Včeraj mi je umrla žena.»

Izgovoril je suho, kakor da mu pada žerjavica iz ust.

Hotel sem izreči sožalje, ali začutil sem takoj, da bi bila beseda grda in lažniva na tem mestu.

«Trpko je to,» sem menil tjavendan in z občutkom, da sem izrekel izmed vseh neumnosti najslabšo.

Tedaj je začelo rohniti. In bilo je kakor v starodavnih preokbah. Po zraku je sikalo, žvižgalo, tulilo in pokalo, od gorskih sten je jekalo in odmevalo, skale so se rušile in so z velikanskim hruščem razbesnele divjale na nas, zemlja se je tresla in rohnela v dimu, a na zemlji smo čepeli mi, prestrašene gosenice, hvaleče Boga in bogove, proseče vse vidne in nevidne moči trenutka, vsaj še minute življenja. V tistih kratkih presledkih od enega topovskega strela do drugega, v časovnih razdaljah po tri, štiri, pet minut smo preživljali čisto novo, dotlej nepoznano življenje, življenje golega, ničesar zahtevajočega obstanka. Samo biti, le biti in se zavedati tega, zavedati se dvajset, trideset, štirideset let, kakšna sreča in kakšna blaženost! Videti človeka kraj sebe, ki kriči, vpije in se z vso energijo razmesarjenega telesa bori s smrtjo, ležečo že napol na njem, to je naslada nebeškega pekla! Videti ga in vedeti: pred dvema, tremi minutami si bil še zdrav kakor jaz, kaj si nosil glavo sem!?

Slučajno in le mimogrede sem pogledal po Korenu. Tičal je za veliko skalo, nepremičen klopčič, in je tiščal glavo v tla. Ne

nadoma me je obšlo tedaj nekaj satanskega in z zločestim naglasom sem zavpil proti njemu:

«Prijatelj, kaj se ne bi obesil?!»

Poročnik se je dvignil, je planil kvišku in je zarjul z nečloveškim glasom. Nato je spet omahnil, se je zvil v klopčič in se priplazil proti meni.

«Pes,» mi je siknil prav na uho in je odlezel nenavadno mirno na svoje mesto...

Morda je trajalo tisto strašno rohnenje pol ure, morda že celo uro, meni se je zdelo večnost, grozovita večnost. Vsak las se je kopal v svoji znojni kaplji in vsaka mišica je drhtela v božjastnem krču. Naposled, ko je bilo že tako rekoč vse pri kraju, je nenadoma še enkrat bušilo in zarohnelo. Ko sem pozneje pogledal, sem ležal — v bolnici. Ozrl sem se okrog, potipal z roko sem, tja — in sem molčal. Vse se mi je zdelo naravno in nujno, čisto v redu in potrebno: razstreljena noga, opraskana in v poveje zavita glava, bolniki okrog in okrog, sestre in strežaji, ki so brezbrizno hodili mimo nas, samo nečesa nisem mogel razumeti in sem se začudil, da me je nehote pretreslo in presunilo: poročnik Koren je ležal bled in brezbrizen v moji bližini. Obraz je bil sivkast in na beli posteljnini skoro prosojen. Oči je imel zaprte in roke so počivale skrite pod odejo.

«Kje smo?» sem vprašal sestro in imenovala mi je kraj, ki mi je bil čisto neznan.

«Ali smo dolgo tukaj?»

«Izza sinoči.»

«Nas je bilo mnogo?»

Sestra je zavila oči in je molčala.

Ponovil sem vprašanje.

«Prvi kirurg je jokal davi,» je odvrnila zamolklo. Takrat sem se zopet domislil Korena.

«Kaj mu je?» sem vprašal in sem pokazal z roko na njegovo posteljo.

«Desno roko je izgubil. Tudi sicer ima več ran, ki pa niso nevarne. Se poznata?» je nazadnje pristavila z glasom prijetne, brezskrbne radovednosti.

«Bila sva skupaj,» sem pojasnil.

«A vi ste dobili manj,» je menila resno in z važnim naglasom. Domislil sem se tistih občutij na fronti, ko je bljuvalo na nas, in sem se zasmel. Bolelo me je v glavi, zaskelilo v nogi, vendar sem se moral smejati.

«Zakaj se smejete?»

«Ker vidim, kako ljubeznivo enaki smo ljudje, enaki vedno in povsod.»

«No?»

«Nič! Prej sem mislil, da smo samo pred očesom groze in smrti taki —»

Končal nisem; kajti sestra se je zdržnila in je odšla. Bogve, kolikokrat je že čula podobne meditacije! Umevno, da so ji polagoma postale zoprne in odveč.

Misli so se začele plesti trudne in dremotične iz slike v sliko, dokler se ni zameglilo vse skupaj in izginilo...

Ko sem se prebudil in zavedel, je slonel Koren na visokem vzglavju. Bil je še vedno bled in oči so gledale trudno, toda jasno. Ko me je zagledal, se je nasmehnil.

«K njemu bi rad,» je rekel zdravniku, ki je prav tedaj prišel v sobo, in je pokazal name. Strežaji so brž prestavili postelje in ležala sva vstric in gledala drug drugega.

«Prijetno, kajne?» je dejal počasi in je nagnil glavo proti meni.

Tedaj mi je zazvenel tisti «pes» s fronte po ušesih. Zdelo se mi je, da sem razgaljen in nag, a njegove oči so se smehljaje pasle po meni.

«Vem, vem,» je dejal, «jaz sem ob roko, ti pa imaš še vse ude; toda to ni poglavitno! Ti ne poznaš mene, jaz ne poznam tebe in nihče naju ne pozna in midva ne poznavata nikogar. To je več vredno nego roka in več nego misel na obešanje.»

Govoril je vedno hitreje in zmirom tiše.

«Zdaj šele vem: Mrtvi bodo vstajali, slepi izpregledovali, muta-stim bo dana beseda in gluhim sluh. Jaz čutim razodetje. Bilo je treba silne groze in neizmerne potresa, da se je začel cediti gnoj iz nas. In bilo je zadnji čas! Kajti pride ura in potlej nobena več, resnica pa je samo ena, čeprav je mogoče stokrat sto tisoč potov do nje.»

Poslušal sem ga kakor stroj, njegove besede so mi begale ušesa, v srce pa mi ni segla niti ena.

Kaj govori! sem pomislil, ko je vendar vseeno. Čemu toliko pompa za opičjo krinko?!

«Ali se še spominjaš, ko sem ti dejal, da mi je umrla žena?» me je nenadoma prepodil iz misli.

«Še, seveda. Hotel sem ti takrat tudi brž reči besedo v tolažbo, toda verjemi, da je nisem našel. Vendar čutim s teboj.»

Nervozno je zgibal z ustnicami:

«Pusti to in nikar se ne šemi, saj nisem iskal tega! Samo nekaj sem ti hotel povedati. Sicer pa —»

Nezaupnost mu je zameglila pogled.

«Nikdar in nikoli ne bi bil mislil, kako je človek človeku vedno blizu,» je vzdihnil in obraz se mu je zjasnil. «Kako smo vendar smešni, vsaj jaz sem bil! Vse svoje žive dni sem iskal uganke življenja: zvezdam bi meril pot in rastlinam bi določal rast, za človeka pa se nisem niti zmenil. Še oženil sem se kar tako iz navade, morda zaradi mode ali kako, iz notranje duševne potrebe gotovo ne. In kaj je bila ženska, žena zame? Okrasek v sobi, kakor lep kos oprave ali slika na sten! Nikoli nisem iskal ničesar v njej in nikdar nisem gledal v zrcalo njene duše. Edino svojo poltenost sem ji dal in še tiste ne vse; kajti imel sem je toliko, da sem jo brez skrbi lahko razmetaval po gnojnih mlakužah in jo razsipal kakor gliva trose, Irena pa mi ni rekla nikoli žal besede. Nekaj let je bila moja žena, toda vsa ta leta nisem čul očitajoče besede iz njenih ust, razumeš?»

Nekaj božajočega je bilo v njegovih besedah in počasi sem začutil, kako se taja v meni vsa tista narejena in nepristna divjost, ki me je bila prepojila tako do mozga, da sem jo bil smatral celo v najresnejšem položaju kot nekaj bistvenega, nekaj takega, brez česar mene ni. Megla se je dvignila z oči in čisto jasno sem sedaj razumel njegove besede: «Takole bi se obesil.» Toda on je srečnejši; razodetje mu je prišlo prej in je zato širše in popolnejše.

Ko sem razmislil tako, sem bil kakor vosek v ognju njegovih besedi; vse sem sprejel, odrazil v sebi in ohranil.

On je povzel:

«Ko sem zadnjič odhajal z doma, sem začutil, kako se podira v meni stavba, ki sem jo gradil vse svoje življenje. Taka praznота je nastala v duši in taka tema, ki ji ni mogoče dati imena. Saj ne vem, kako je s teboj in tudi ne vprašam po tem, samo olajšanja se mi hoče in izpovedi, razumeš? Kar sem ti prej rekel o ženi, je le odlomek in malenkost, ki pa vendar razločno pojasni dušo, kakršna je tavalala okrog. Senco sem lovil, po luči nisem vprašal; kajti pri vsem razmišljanju se vendar nisem zavedal, da ni sence brez luči. In to je tako preprosto, ali ne?»

Poslušaj! Takrat mi je torej rekla Irena: «Bog s teboj!» Mogoče se ti bo zdelo smešno, jaz pa vem: te tri besede so podrle v meni vse, kar je bilo dotlej. Misliš: živci in tako. Le nikar! Nič živci, ampak trenutki so, ko še nenadoma odgrne človeku luč, ki jo je prej prikrivalo devet črnih zaves. Jaz vem in verujem in moja vera je resnica.»

✕

✕

Pogledal je srepo, skoro stekleno.

«Ti nisi še nikoli mislil, povej!»

Kakor na ukaz sem jeknil:

«Nikoli.»

Tedaj on hlastno:

«Še to, — da poravnava, kar bi utegnilo izzivati nesoglasje med nama. S psom sem te zunaj nahrulil zato, ker sem vedel, da lažeš, a meni je bila laž v tistem trenutku že ogabna.»

«Ni vredno,» sem dejal malomarno.

Koren je preslišal in je krenil zopet v svoje:

«Tiste besede, da, nerazumljivo je to! Saj veš, kakšni smo. Iz mladosti prinesemo lepo bajko, ki nam urejuje svet naznotraj in navzven. Potem zajadramo in napenjamo vse sile, da bi jo potlačili, pregnali in zatrli, dokler sama nekam ne obledi in ne izgine. Nazadnje človek pozabi na bajko in na borbo zoper njo ter se zarije kamorkoli. Jaz sem se v naravoslovje in sem mislil, dá sloni ves svet na mojih ramah. Delal sem sisteme, iz laži v laž sem pletel girlande svoje modrosti in z zaprtimi očmi sem gledal solnce in ga nisem videl. Takrat je prišla Irena s tistimi tremi besedami...

Bog! Padlo je v dušo in je obležalo. Od daleč nekje se je oglasila bajka, jaz pa sem jo objemal in sem se ji smejal, ali eno je bilo očitno v meni: da lažem jaz, ti, mi vsi, kolikor nas je in kakor je komu ime.»

Obraz njegov je bil bolj in bolj bled, glas slaboten, toda razločen, oči pa so se upirale vame kakor dvoje jedkih osti. Čutil sem, kako mi polje kri hitreje, in obhajala me je nekšna podzavestna bojazen. A Koren je nadaljeval:

«Nikar se me ne boj, saj sem človek, kakor ti, in sem bil v zmotah, kakor ti. Ves naš čas je ena sama velika in strašanska zmota. Kako bi sicer mogli zabresti v ta labirint gorja, ki ne kaže izhoda? Nič se me ne boj in veruj: tudi jaz se ne bi bil rešil, da me ni otela ona, Irena. Predno sem tisti večer prišel k vam, je bila pri meni, razumeš?»

Zadnje besede je izgovoril z naporom, oko mu je zablodilo nekam daleč, kakor da vidi stvari, ki so meni še skrite, in se je počasi zaprlo. Enakomerno dihanje je naznačilo, da ranjenec spi.

Od nekod je prišla sestra. Ko je videla Korena spečega, je pristopila k moji postelji:

«Vaš drug je siromak.»

Nisem vedel, kaj bi ji dejal. Bil sem še ves omamljen od njegovega pripovedovanja in sem le napol slišal sestrine besede.

«Zdajle je prišlo sporočilo, da mu je umrla žena. Dan prej, predno je bil ranjen, mu je umrla. Zdravnik je naročil, da mu ne smemo povedati.»

Šele zdaj sem se za trenutek predramil.

«Saj že ve,» mi je ušlo.

«Kako?»

«Tisto noč, ko sem bil potlej zjutraj ranjen, mi je pravil.»

Sestra je zastrmela:

«Ni mogoče.»

Nadaljnji razgovor je prekinil Koren, ki se je predramil. Ko sva se zopet srečala z očmi, sem po vsem telesu vztrepetal pred pogledom, ki ga je nenadoma zadržal vame. Naenkrat ni bilo sestre, sobe nisem videl in čutil nisem postelje, samo njegove sršee obrvi sem gledal in pod njimi goreče oči in grozo, grozo sem čutil tedaj. Hotel sem krikniti, hotel sem planiti kvišku, toda udje so bili brez moči. Korenov glas pa je bil krepak in ljubezniv, ko je veleval:

«Pozabi in nič se ne boj! Zdaj pride sama in se porazgovorimo.»

Ta hip je prišla Irena, vzvišena in lepa, odraz večne lepote in kakor lepota sama. Po ramenih so se ji usipali bogati lasje in bujno telo je ovijala tančica, kakor tkanina iz luči. Ubranost je bila v vsaki njeni kretnji, v glasu, v pogledu in v slehernem vzgiblaju čarobna sladkost. Bili smo na velikem, lepo gojenem vrtu in sočno poletje se je bohotalo po gredah. Koren me je pogledal kakor iz silne daljave.

«Govori nama o Bogu, Irena.»

Ženska se je nasmehnila.

«Govori slepemu o barvah,» je rekla ljubeznivo in prsi so se ji za spoznanje vzbočile.

Koren je bil videti zmeden. Iskal je besede in jezik se mu je zatikal, ko je govoril:

«Saj nisem mislil tako, oprosti! Nikoli nisem vedel, kaj sem imel v tebi, in še danes ne vem popolnoma. Ali vendar: samo zaveso bi odgrnila, tako, veš, kakor si storila včasih, da je pramen luči šinil v sobo.»

«Kako naj ti govorim z besedami, ki niso znane tvojim ušesom?»

«Samo, Irena, kjé si in kako?»

Nasmehnila se je in ta smehljaj je bil skrivnosten slavo-spev sreče.

«Zame ni kraja, ni časa, ni prostora. Zame ni tvojih pojmov, kakor zate ni mojih. Če bi hotela nazaj v besede človeka, živečega v oklepu, bi ti rekla: moje življenje je sedaj popolnost.»

Zopet me je pogledal Koren, in zdelo se mi je, da še bolj iz daljave.

«Slišiš? Razumeš, kar sem ti pravil? Vprašaj jo, reci ji besedo!»

«Ni treba,» se je nasmehnila Irena. «Saj ga slišim in čujem njegovo bojazen. Življenja ne pozna in ga je strah smrti. Le brez skrbi: smrti ni, tiste smrti ni, ki jo gledate vi.»

«A Bog,» je še enkrat zaprosil Koren. Irena se je zganila in za trenutek so prepregle bolestne poteze njen lepi obraz. Vendar je bila lepota tudi v teh in blaženost.

«Bog: tam ga ni, kjer ste ga iskali; tudi tam ga ni, kjer ste ga tajili. Bog je vse tisto, pred čemer trepeče duša v redkih trenutkih najtišje zavesti... Kako naj ti rečem, ko nimaš besede? Bog je ono vseobsežno in neizrazno, kamor prideš, kadar poteče čas. Hodi po poti, ki ti je dana v srce.»

«Kdaj bo to?»

Irena se je smehljaje odmaknila in ni rekla ničesar.

«Irena —»

Počasi in trepetaje je zdrknil na kolena pred njo. Šele tedaj sem opazil, kako krvavi na desni strani, kjer so mu odrezali roko.

«Odpusti, Irena, vse blodnje,» je jecljal na kolenih, «odpusti zmote, ki sem jih zagrešil v slepoti. Nisem vedel, kako blizu smo si ljudje, nisem vedel, kako blizu smo Bogu —»

In kakor je molil, se je sklonil čisto k tlom in je hotel poljubiti rob Irenine prosojne haljine, ona pa se je odmaknila in je rekla z žalostnim glasom:

«Nikar; kajti prah zemlje je še v tebi. Zato ni mogla jasno teči moja beseda in tvoja roka ne more do moje.»

Zdajci je obledela in se je zopet nasmehnila:

«Ko ti poreko, pridi! Čakala te bom.»

Kakor je izrekla, se je zameglilo vse, in ni bilo vrta in ne Irene. Zdrznil sem se in sem naenkrat začutil, da ležim na postelji. Na sosednji je ležal v smrtnem boju poročnik Koren. Kakor prej v viziji, tako sem videl zdaj, kako mu je na desni strani skozi vse obveze sikala kri. Par krčevitih sunkov, beseda, ki je zamrla v nejasnem grgranju, — in poročnika Korena ni bilo več.